

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Motala, den 12 april 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén, tillsammans med föredragandena Per-Ola Cullin och Eva Fridén (protokollförare) den 12 april 2016 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Motala.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av stationsbefälet AA. Därefter förevisades arrestlokalen och JO:s medarbetare samtalade med personal (stationsbefälet och två arrestvakter). En översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad, avviseringsblad, blankett för säkerhetsbedömning samt incidentrapporter. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med gruppchefen och kommunpolisen BB.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Arresten ligger i polishuset i centrala Motala och har åtta tillnyktringsceller, nio anhållningsceller och ett särskilt rum för placering av unga som är omhändertagna enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Årligen tas cirka 600 frihetsberövade in i arresten och av dem är det cirka 400 personer som är omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Motala kommun. Vid inspektionen fanns en gripen intagen i arresten. Den gripne släpptes under förmiddagen.

Bemanning och kompetens

Polisområdeschefen eller i dennes frånvaro den biträdande polisområdeschefen är arrestföreståndare. Om båda cheferna är frånvarande inträder stationsbefälet som arrestföreståndare. Om stationsbefälet inte är i tjänst är vakthavande befäl arrestföreståndare. Arrestföreståndaren ansvarar för att verksamheten vid polisarresten är bemannad i tillräcklig grad med hänsyn till beläggning och säkerhet.

Arresten har cirka 20 behovsanställda arrestvakter. När det finns intagna i arresten ringer man in personal. Under inställetiden ansvarar den polispersonal som finns i polishuset för tillsynen och arbetsuppgifterna i arresten. Muntlig överlämning sker när arrestvakterna inställer sig. Arresten bemannas av två arrestvakter kl. 7.00–22.00 och en arrestvakt under övrig tid och man kan få hjälp av personal från polishuset. Ensamarbete får inte förekomma i arresten i kontakt med intagna. Arrestvakterna är obeväpnade men bär larm.

Samtliga arrestvakter har genomgått en utbildning som omfattar bl.a. Polismyndighetens organisation, relevant lagstiftning, självskydd och sjukvård. Blivande arrestvakter ska också praktisera med en erfaren arrestvakt innan de blir godkända. Under 2016 kommer en nationell utbildning för arrestvakter att starta. Framöver kommer denna utbildning att vara ett minimikrav för att få arbeta i arresten Motala.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Anhållnings- och tillnyktringscellerna är placerade i parallella korridorer som är kameraövervakade. I varje korridor finns två toaletter. En av dem är utrustad med dusch. Toalettdörrarna är försedda med titthål för att den intagne ska kunna övervakas.

Anhållnings- och tillnyktringscellerna är standardutrustade. Fönstren i anhållningscellerna har nedfällna persienner som inte går att reglera. Fönstren i tillnyktringscellerna saknar anordning för att reglera inflödet av dagsljus.

Cellerna gav ett slitet men relativt välvårdat intryck. Lukten av urin var dock påtaglig i flera tillnyktringsceller.

Dubbelbeläggning

Dubbelbeläggning förekommer inte i arresten. När arresten är fullbelagd transporteras nyintagna frihetsberövade till arresten Linköping.

Utomhusvistelse

Det finns två rastgårdar som är cirka tolv kvadratmeter stora. Gårdarna är täckta med ett tak som inte släpper in ljus och omgärdade med ett rött träplank upp till taket. Mellan träplankorna på två sidor går det att till viss del betrakta omgivningarna. Det noterades att rastgårdarna är mörka.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

Frihetsberövade förs till det kameraövervakade arrestintaget för inskrivning. Förmansprövningen görs på plats av stationsbefälet. Avvisiteringen görs av ingripande polispatrull med biträde av arrestvakter. Frihetsberövade kvinnor avvisiteras alltid av kvinnlig personal i en cell.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i en arrest (1 kap. 6 §, PMFS 2015:7, FAP 102-1). Bedömningen ska genomföras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

I samband med inskrivningen gör stationsbefälet en säkerhetsbedömning som dokumenteras på blanketten för säkerhetsbedömning.

Tillsyn

Cellerna har en ytterdörr och en innerdörr med en glasruta. Tillsyn sker genom att arrestvakten observerar den frihetsberövade genom fönstret i innerdörren. Om personen sover är man uppmärksam på andningen. Det är stationsbefälet som beslutar om tillsynsfrekvensen. Dokumentationen av tillsynen görs på tillsynsblad.

Enligt den instruktion för arrestantvakt som gäller för arresten ska gripna och anhållna ses till en gång per timme och omhändertagna enligt LOB var 15:e minut.

Vid samtal med arrestvakter kom det fram att de tillsynsblad som förs för varje intagen finns på ett skrivbord i arrestvakternas rum. Vid tillsyn går arrestvakten en vända i korridoren och fyller sedan i tillsynsblanketten när han eller hon kommer tillbaka till vaktrummet. Samma rutin gäller även när arresten är fullbelagd. När en frihetsberövad placeras i LVU-rummet är dörren olåst och bevakas av personal från korridoren. LVU-rummet har inte använts på flera år.

Vid en översiktlig granskning av tillsynsbladen kunde det konstateras att det av dessa framgick när och av vem tillsynen hade utförts samt om den frihetsberövade varit vaken eller sovit. För gripna och anhållna kunde det däröver noteras uppgifter om förhör enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken, måltider, rökning och promenader. Tillsynsnoteringarna i övrigt var kortfattade och saknade generellt uppgifter om den intagnes status, t.ex. om den intagne sov eller satt upp.

Information om rättigheter

Skriftlig och muntlig information

Av instruktionen för arrestantvakt framgår att den omhändertagne ska tillfrågas om sin inställning till frihetsberövandet. Det saknas lokala skriftliga rutiner om utlämnande av information om rättigheter. Polismyndighetens informationsblad från 2015 (Information till misstänkta och frihetsberövade) om intagnas rättigheter delas inte ut till omhändertagna. Däremot delas informationsbladet ut till frihetsberövade som är misstänkta för brott.

Det är stationsbefälet som delar ut den skriftliga informationen efter det att den intagne skrivits in och placerats i cellen. Detta görs i samband med att stationsbefälet kommer till arresten och lämnar över säkerhetsbedömningsblanketten till arrestvakterna. Den intagne får behålla informationen i cellen. Däremot dokumenteras inte att den skriftliga informationen har lämnats över.

Information i samband med anhållande

Av 12 a § första stycket förundersökningskungörelsen framgår att den som anhålls utan dröjsmål ska få skriftlig information om sina rättigheter, bl.a. om rätten till försvarare, rätten att få del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande och rätten att få en anhörig underrättad om frihetsberövandet. I andra stycket i samma bestämmelse anges att informationen ska vara på ett språk som den anhållne förstår, och att han eller hon ska ha rätt att behålla den så länge frihetsberövandet består.

Vid samtal med stationsbefälet och arrestvakter kom det fram att det i regel är stationsbefälet som underrättar den intagne om ett anhållningsbeslut. I de fall den anhållne har restriktioner överlämnas ett skriftligt beslut.

Underrättelse till närstående

Genom den manual som finns för arresten och vid samtal med stationsbefälet och arrestvakter framgick det att den omhändertagne inte tillfrågas om denne vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Om den omhändertagne på eget initiativ uttrycker att han eller hon vill att någon närstående ska underrättas gör arrestvakterna det. Den omhändertagnes inställning dokumenteras då på tillsynsbladet.

Underrättelse till konsulat m.m. när utländska medborgare frihetsberövats

Enligt den tjänsteföreskrift som finns för arresten är det vakthavande befäl som ska underrätta ambassad eller konsulat när en utländsk medborgare har frihetsberövats. Underrättelsen ska dokumenteras.

Hälso- och sjukvård

Av instruktionen för arrestantvakt framgår att arrestföreståndaren ska underrättas skyndsamt när en frihetsberövad påtalar sjukdomssymtom eller behov av medicin. Arresten har inga särskilda riktlinjer för när en läkare ska tillkallas. Medicinsk rådgivning kan fås genom telefonkontakt med akutmottagningen på lasarettet i Motala och det mobila psykiatriska teamet. Enligt tjänsteföreskriften

får inte berusade personer med insulinbehandlad diabetes förvaras i arresten utan de ska nyktra till på sjukhus.

När en polispatrull anser att en berusad person behöver föras direkt till sjukhuset tar patrullen kontakt med stationsbefälet för beslut om att köra personen dit. Patrullen tar sedan ytterligare kontakt med stationsbefälet om frigivande och överlämning av den omhändertagne till sjukvården. Blanketten för omhändertagande enligt LOB fylls i enligt vanlig rutin.

Medicinhantering

Av manualen för arresten framgår att medicin förvaras i medicinskåpet i vaktrummet. För att en intagen ska få ta medicin som han eller hon har haft med sig eller fått inlämnad måste det framgå att det är den intagnes medicin, t.ex. genom att det står på förpackningen eller att den intagne kan visa ett recept. Blandade piller i omärkta burkar delas inte ut. Det är stationsbefälet som ansvarar för kontrollen av receptbelagda läkemedel och beslutar om medicin ska delas ut. Det förekommer att polisen hämtar läkemedel i en intagens bostad. När beslut har fattats om att medicin kan delas ut fyller en arrestvakt i en medicinlista som förvaras i vaktrummet. Därefter delar arrestvakterna ut läkemedel enligt medicinlistan och dokumenterar detta på den intagnes tillsynsblad.

Incidenter

Vid incidenter som t.ex. självmordsförsök ska en incidentrapport upprättas och lämnas till arrestföreståndaren. Vidare upprättas en anmälan som överlämnas till Polismyndigheten, Avdelningen för särskilda utredningar. Uppföljning av allvarigare incidenter sker genom att dessa rapporteras i polisens datasystem Lisa. Ansvarig chef rapporterar de åtgärder som har vidtagits. Skyddsombudet tar också del av dokumentationen.

Vid den översiktliga granskningen av handlingar kom det fram att arresten varit stängd vid tre tillfällen, juni och september 2014 samt maj 2015, med anledning av incidenter som inträffat på grund av lokalernas dåliga skick. Vid samtalen med personalen kom det fram att åtgärder vidtagits såsom förstärkningar av infästningar av cellinredning samt utbyte av ljusarmaturer i anhållningscellerna och i dusch- och toalettutrymmena. Vid det senaste tillfället i maj 2015 var arresten stängd under tre veckor. Därefter har arresten varit öppen. Polishuset i Motala står inför en större renovering som också kommer att omfatta arresten.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser m.m. från inspektionen. BB anförde bl.a. följande.

Arrestlokalerna har stängts av skyddsombudet ett antal gånger på grund av olika incidenter, senast i maj 2015. Åtgärder har genomförts, bl.a. har glasrutan i tillsynsfönstren i innerdörrarna till samtliga celler bytts ut till säkrare glas. Takarmaturen har bytts ut i anhållningscellerna, men inte i tillnyktringscellerna på grund av att det är oklart hur ett byte ska finansieras. Polismyndighetens loka-

försörjningsenhet bedriver ett projekt i syfte att verksamhetsanpassa och renovera polishuset i Motala.

Toalett- och duschutrymmena är försedda med titthål för tillsyn av frihetsberövade. Det finns inga instruktioner om att det enbart är kvinnlig personal som får utöva tillsyn av frihetsberövade kvinnor i dessa utrymmen.

Det är stationsbefälet som gör förmansprövningen. I Motala hanteras dokumentationen manuellt. En nationell digital arrestliggare håller på att utarbetas av Polismyndigheten och polisen i Motala har lämnat synpunkter på förslaget.

Vid de tillfällen arresten är fullbelagd skulle det kunna uppstå svårigheter att tillämpa rutinen att ha alla tillsynsblad på skrivbordet i vaktrummet. En annan rutin skulle kunna övervägas vid sådana tillfällen.

Det finns ingen rutin att tillfråga frihetsberövade om de vill underrätta en närstående.

När den frihetsberövade inte talar svenska kan det vara svårt att få fram en eventuell sjukdomsbild och upprätthålla den lokala rutinen om att inte förvara berusade personer med insulinbehandlad diabetes i polisarresten.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justeras den 22 september 2016

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Information till intagna

I ett beslut i ett initiativärende om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest den 18 juni 2014 (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhetsynpunkt.

Det framgår av Polismyndighetens ovan nämnda föreskrifter att alla som tas in i en arrest som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 §). Det har i protokollet kommit fram att skriftlig information om rättigheter delas ut till gripna och anhållna men att sådan information inte alls lämnas till LOB-omhändertagna. Vidare har det kommit fram att det inte dokumenteras att informationen har delats ut. Vid inspektionen har det visat sig att det inte finns någon skriftlig rutin som anger att information om rättigheter ska delas ut till dem som tas in i arresten.

Jag vill återigen påminna Polismyndigheten om att den har en skyldighet att informera alla intagna i arrest om deras rättigheter och att det av föreskrifterna numera uttryckligen framgår att informationen, som huvudregel, ska lämnas skriftligt, och att det ska dokumenteras att det har skett. Det är inte godtagbart att arresten i Motala inte har rutiner som säkerställer att föreskrifterna efterlevs. Jag förutsätter att detta åtgärdas.

Rutiner för underrättelse till närstående

Vid inspektionen kom det fram att de intagna inte tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet och att det inte finns någon rutin som anger att detta ska göras. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (se 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra om dokumentationskravet i Polismyndighetens föreskrifter. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma till rätta också med dessa brister.

Utformningen av rastgården

I ett beslut i ett initiativärende om möjligheten till utomhusvistelse för intagna i polisarrest den 18 juni 2014 (dnr 2054-2013) betonade jag bl.a. att rastgårdarna bör ha ett ordentligt ljusinsläpp och frisk luft för att syftet med utomhusvistelsen ska uppnås. Jag uttalade också att en rastgårds yta överstigande 15 kvadratmeter får anses tillräcklig för att tillgodose behovet av fysisk aktivitet under den begränsade tid som en intagen befinner sig i polisarrest.

Jag noterar det begränsade inflödet av dagsljus, frisk luft och storleken på rastgårdarna. Jag avser att följa denna fråga.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2016-09-23